שאול שיף

"פשוטו של מקרא" בחטאיהם של אישי התנ"ך

(הדברים המובאים כאן לוקטו מתוך שיחות השבוע של הגאון הצדיק, הרב אביגדור הלוי נבנצל שליט"א, לפרשת בחוקותי, בפני תלמידי ישיבת "הכותל". מהם עולה גם תשובה נוקבת לשוחרי "תנ"ך בגובה העיניים")

...ענין זה של "לימוד על דרך הפשט" נוגע גם לנושא אחר, והוא - הגישה אל אישי התנ"ך. למשל: הול אומרים "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה" (שבת נ"ח, ב'). יש שואלים על כך: אם כתובים בתנ"ך דברים כל כך מפורשים על מה שעשה דוד, איך יכולים הז"ל לומר "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה"? להיכן נפלם הכלל שאמרו חז"ל עצמם, שאין מקרא יוצא מידי פשוטו? (שבת ס"ג, א') התשובה לזה היא ש"פשוטו של מקרא" איננו פירוש מילולי גרידא. מוכרחים תמיד לראות שהפירוש יהיה מותאם לאדם שעליו מדברים. אי אפשר לומר על אנשים גדולים אותו פשט, שהיינו אומרים על אנשים מן השורה כמותנו.

שמעתי פעם משל יפה בעניין זה מהרה"ג חיים דב רבינוביץ' ז"ל (בעל פירוש "דעת סופרים" על התנ"ך) שאמר כך: אם נשמע אם מתפארת בבנה שהוא "יודע לדבר" ביצד נפרש את דבריה? הרי הדבר תלוי: אם מדובר בתינוק בן שמונה חודשים, מסתבא כוונתה לומר שהוא יודע כבר לומר "אבא". תינוק בן שמונה חודשים שיודע לומר "אבא", זה ממש פלא! אם יודע לומר גם "אמא" - מי יודמה לו ומי ישווה לו. ואם יודע גם לומר "שלום" - הרי זה כבר ממש נאון! אבל אם לא בתינוק בן שמונה חודשים עסקינן אלא באדם בן שלושים שנה, או יותר אין כוונת אמו להתפאר שיודע לומר "אבא", "אמא" ו"שלום". אם זה כל מה שהוא יודע לומר, לא הייתה מתנאה בו ש"הוא יודע לדבר", אלא הייתה רצה איתו לרופאים ולפסיכיאטרים או (להבדיל) למיידן ולמערת המכפלה! ... אלא ודאי כוונתה היא, שבנה הוא נאום בחסד עליון אך יודע לומר שיעורים יפים או שיחות יפות וכיוצ"ב. הרי לנו דוגמה שאותן מילים, "יודע לדבר" משנות את משמעותן בהתאם לאדם עליו הן נאמרות. אינו דומה "יודע לדבר" שנאמר על תינוק בן שמונה חודשים ל"יודע לדבר" שנאמר על אדם בן שלושים שנה.

כך גם לגבי דוד המלך ושאר גדולי התנ"ך שחז"ל אמרו עליהם: "כל האומר פלוני חטא אינו אלא טועה". אמנם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, אבל סוף סוף פשוטו של מקרא מוכרח להיות מותאם לאדם שעליו מדובר.

כשמדובר בדוד המלך, אי אפשר לפרש את הדברים באותה הבנה כאילו מדובר בראש ישיבה. צריך להבין שלדוד היו חשבונות רוחניים במה שעשה, אלא שהחשבון היה מוסיה ועל כן נתן הנביא בא ומוכיח אותו זה: מעניש אותו. לקח מדרגתו של דוד נחשבת לו כעוונו כמו שהיינו מחשיבים לאיש פשוט גילוי עריות ושפיכות דמים. אבל לא שדוד חטא בחטאים אלה מתוך תאווה שפלה ח"ו, וכן בשאר הדברים שהגמרא מונה.

"פשט" צריך אם כן להיות מותאם לנושא שעליו מדברים ולאנשים שעליהם מדברים ולא רק בתנ"ך אלא גם במשנה ובגמרא. התנאים והאמוראים היו גם בן אנשים גדולים ולמדות שטעו פה ושם הם בכל זאת אנשים גדולים. אנטונינוס אמר לרבי, יודע אני שהקטן שבבבל יש בכוחו להחזיק מתים (כפי שנוהה לראות בפועל). ע"ז ר' נ'. הרי שמדובר במוח אנשים אחר לגמרי ממה שאנו מכירים! אנו איננו מכירים כלל סוג אנשים כזה שיכול להחזיק מתים. לצערנו אנו מכירים אנשים שיודעים להרוג חיים אבל לא כאלה שיודעים להחזיק מתים. זהו אפוא סוג אחר של אנשים כשמדברים על אישי התנ"ך.

ומעבר זה ישנם גם כלפי הדורות האחרונים. יצא עכשיו ספר על מורי ורבי, הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. קראתי בספר וראיתי כמה רחוק אני ממדרגתו של הרב זצ"ל! והרב לא היה כמו הגר"א, והגר"ח לא היה כמו התנאים. צריך להבין שאלן הם מדחקים גדולים מאוד!...אם נמלה הייתה צריכה לחצר פיל, איך היא תתאר אותו? היא רואה את קצה הציפורן שלו, וזהו. זה כל מה שהיא יכולה לתאר, שיש לפיל ציפורן גדולה. לעומת זאת, לתאר את אורכו ונובהו של הפיל היא איננה מסוגלת, שכן כזה אין לה שום מושג ותפיסה! כך צריך להיות היחס כלפי אישי התנ"ך. כשם שנמלה איננה יכולה למדוד פיל, כך אנו איננו יכולים למדוד את חז"ל או את האבות הקדושים!

זוהי שטות גמורה להסתכל עליהם כעל אנשים כערכנו או קצת יותר. ללמוד כך את התורה, פירושו להוציא את התורה לתפלות. צריך להבין שאיננו מבינים את האבות ואיננו מבינים את הנביאים. אנו משקרלים להבין קצת את העניק האלה על פי שכלנו. מנסים להיות לעומק רעתם וללמוד ממדיניותיהם ומעשיהם הטובים עד מקום שידינו מגעת, אבל לא לחשוב שאנו באמת יכולים למדוד את גדולי העולם ולמתוח עליהם ביקורת.

אנשים משתמשים לפעמים בלשונות הצופות מאוד של ביקורת על אישי התנ"ך. אפילו שמעתי פעם מישהו מבקש ביקורת על משה רבינו! מר אתה מבין במשה רבינו! משה רבינו הרים את ידו על רם, וחים וקרע! האם גם אתה יכול להרים את היד על רם, וחים וקרע?!

כמובן, גם כשמדובר בהלכה. יש לנסות להבין איתה לפי נדולתו של המחבר. לא בקלות ניתן לחלוק על כל אחד. "אם רש"י אמר כך ותוספות אמר כך, נו אז אם יש לי איזו קושיה, כנראה שרש"י אינו צודק". צריך להבין שאם יש לי איזו קושיה על רש"י, בשנראה שאני הוא זה שאינני צודק ועלי לחפש היכן טעיתי בהבנת דברי רש"י.

תוספות יכולים להקשות על רש"י. הם אז עוד לא במטה שרש"י אינו צודק. לא שתוספות צודקים, אבל אם יש לי קושיה על רש"י, כנראה שלא הבנתי את רש"י.

כך לא ניגשים לרש"י. צריך לדעת שיש לנו עסק עם גדולי עולם שלמדו וידעו את כל חלקי התורה! נכון שלכל אחד מהם היה חלק מיוחד בתורה, רש"י לא כתב בדרך של רבינו תם, ורבינו תם לא כתב בדרך של רש"י, לא כתב בדרך של התו"ס סופר. כל אחד כתב בדרך אחרת בלימוד, אבל גדולי עולם אלו לא היו אנשים קטנים. צריך לשקוד את העיניים, לראות עם מי יש לנו עסק.

"כולם מנשקים את כולם"

"אדרה לך מאוד אם תפרסם דברי בעיתון. בפסח שני תניתי בדרך לשדה התעופה בבית הכנסת הגדול ברעננה לתפילת מנחה. שמעתי אותך מסביר לציבור את חומרת המעשה, מההיבט הוהלכתי, של אותם בעלים חובשי כיפות, שמתנך אהבה, הכרת הטוב ועידוד - ניתן לראותם נושקים לנשותיהם בטקסי ברית המילה של תינוקם. תוספת, שאין זה מחזה לא נפרץ, שסתם אורחים נברים חובשי כיפה המזדים עצמם כשומרי מצוות, ניגשים לאם הילוד ומנשקים את לחיה.

מה שהבעלים עושים בגלוי, וראי עושים גם בדלת אמות של ביתם, ולא שמענו רבנים משוחחים על המעשים החמורים הללו, שגם הם עדים להם לעתים, ושקורנו ליוראי נעשים מתוך תוסר יראה את ההלכה, שאין שום פוסק בכל הספרות התורנית המקל בה. אתה דיברת רק על ברית מילה, ומה על שאר האירועים המשמחתיים והאחרים.

אולי תאמר לי, מי התיר לקולנו חובשי כיפות סרוגות לנהוג בפריצות־נדר חמורה של הלכות צניעות, כאשר כולם נושקים לכולם, ובכל הגילאים עסקינן. חברים עם נשות החברים ובני משפחה שלא בקרבה ראשונה ממש (ואחיות, כידוע, חל גם על אחים של ביתם). כמובן שאין לעשות הכללות ראצל התרדלים קיימת גם הפרדה בשמחות, אבל הרוב פשוט מתעלם מאיסורי תורה חמורים ביותר.

באותה שיחה שלך שמעתי אחד שואל את השני "מה בכלל הבעיה?" אילו הגיעה השעה, שבדעים לאלהיהם על פרשת השבוע. יכתבו גם משהו רציני על עיקרי תורה ונדרי עריות. ואין כימי פסידות העומר זמן ראוי לדבר על הנושאים הללו, ובמיוחד בשבוע של מידת היסוד, שהחיד כל כך לוקה בה".

h.goldvicht@hotmail.com

הסבון ושלוש הדקות המיותרות

כל הקנה חמלט/עלי קסיף בהשגחת הרב יואל קמינצקי (סבון התורה והארץ). הרב צביון כהן, רב אזורי במועצה האזורית שער הנגב, מתבקש מעל גבי האריזה, להשרות הסבון במי סבון במשך שלוש דקות ולשטוף ביסודיות ולאחר מכן "לאכול עניים וישבעו". הסבון התנ"כי "עלי־שי תניחות והרבעה".

האם ייכתב, כי הניחול הזה נעשה עליהבי מצע מנחם הרץ בעיית שפיכות הרץ של העלים. או למה התשרייה ולמה הסבון? גב' נעמה מלכס שאלה את הרב יוסדה עמיחי: "מה קרה, האם יש עכשיו תולעים בשמנה מבעבר?" הרב עמיחי: "יותר נקי, יותר נקי מאשר קודם". מלכס: "או למה הסבון התשרייה?" הרב עמיחי: "כי יש־תניה בשורות של יהושלים שנרשמה שהסבון בכה". "העיקר קצר הפלה, כי המהרים מנמר השיחי לא הצליחו לחשוף את סיב הסמידה הזאת, והם מייבאים מחו"ל את הנקי מתולעים". או כדי להבות במהירות, ועוד לבזבז את סישור הסבון התשרייה. זאת מחשבת, שעשרית הבית העבצרית התיישנה הקדיש את המסורה בלי התשרייה הסבון ובמקום "שאלו עניים וישבעו" גם בלי. סבון ובלי השרייה. סתם והחשבה קלה מספיקה. השיחות התפיסות הללו מסבון המזרה הארץ.

"מלאו את החסר"

הנה בקשתו האישית של המקובל הגדול, הרב דוד בוצרי שליט"א: "אימדנו ששה מיליון יהודים בשואה האיומה ורבים אחרים אובדים לעם היהודי בגישואי תערובת רח"ל. התיקון לשבר הקשה הזה הוא אך ורק בהגברת הילודה ובמלוא העוצמה. זוהי תקופה של עת רצון למייע מן שמיא ביל"י כל מי שעוסק בישובו של עולם, בקיום מצוות "פרו ורבו", וכל המסייע - מוסיפים לו במידה מרובה. זהו מה שנדרש כיום מכלל היהודים, דתיים וחילוניים, כאחד, וודאי מיהודים שומרי מצוות. נברכה, מיוחדת תחול על כל המסייע גם לצעירות שאינן שומרות מצוות (עדיין) לבוא בברית הנישואין".